

207
K 459
1a

მის ბროძე

ანუ

ცხოვრება დიდის მფვის სოლომონისა

თქმული

იოანე ბეზენჯაო რისაგან

(გრიგოლ დადიანი)

ვამოცემს ზ. ჭიჭინაძეს

თბილისი, 1896

Типография Гр. Чарквიაში სტ. ჩარკვიანისა, ხახ. სარაჯვეისა

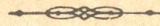
რუსის ბროლა

ანუ

ცხოვრება დიდის მეფის სოლომონისა.

თქმული

იოანე ზეზენჯკოკისაგან

გამოცემა

ზ. ჭიჭინაძისა.

თბილისი.

Типография Гр. Чарквиани | სტ. ჩარკვიანისა სახ. სარაჯვეისა
1895 წ.

11/10

M.S. 2019-15017

Дозволено цензурою, Тифлисъ 10 Января 1895 года.

ქართული ანბანი

ა, ბ, გ, დ, ე, ვ, ზ, თ, ი, კ, ლ, მ, ნ, დ, რ, ზ, უ, რ, |
ტ, უ, ფ, ზ, ქ, ღ, ყ, შ, ჩ, ც, ძ, წ, ჭ, ს, კ, ჯ, ჰ, ჳ, ჴ, ჵ.

რ უ ს ი ს ბ რ ძ ო ლ ა.

ცხორება დიდის მეფის სოლომონისა.

(თქმული იოანე გეგენჰკარისაგან, 1836 წელსა).

აგითის ნათესავთაგან ფლობდა იმერეთს ცხებუელი, სოლომონ მეფე მამაცი, გმირი ზომიერად გებუელი, შარ-მცემი, მტერთა მომსვრელი და სიმატლითა ქებუელი, და ქვეშევრდომთა მამა მფარველი, სიბრძნე, სიმიდაბლით შებუელი.

დღესა ნათელსა ოდესცა მზე-მან შესძინა ცაილი, მეფე-მან ბრძანა ღსინობა, ლაშქართა შექმნეს გრიადი, გამაღეს სძა და ზურობა, იყო თასებთა ფრადი, და ისმოდა წინწილ-ებნთა და მუსიკათა ზრადი.

ამ დროსა მოკა შეკრული, თავსა დაუკრავს მალაღსა, ეტყვის „გოლხიდი მთავარი, მოკითხვას გიძღვის მრავალსა, განცობებს გაჭირვებასა, კესაროსის-ებრ მავალსა, და მტერი მოადგა მეფესა, გთხოვს სრესილს ჩხუბის ნაცვალსა.“

მეფე ანთო, ვით ცუცსლი, ნასა რა ამის მოქმელია, ჰკითხს „მეკრელო, ვინ არის სარწმუნოების მძეულია, არ აღმასრულებ სჯულსა, მშვიდობათა რე მშეულია, და კაცია დადიანისა და კოლხიდელოთა მკვლეელია.“

მან მოახსენა „სადაცა ცხვარაი ოქროსი ბუდობდა, ცაცხვის ქვეშ ლამაზ გოგონად, მწვანით მინდორი ღვინობდა, წაჩხურის კალმასს, ოქროს ფერს ღაშთია მთავარს უძღვნობდა, და მეგრულთ ღიღინსა შექტევას იქ ვჭგონებ კლდეცა იგონობდა.

„რა განვსცხვრებოდით, ვიშვებდით, კაცი მოიჭრა მძებნელი, მთავარს მოართვა აძხავი, ჯარი მოდგა მებენელი, ორმოც-ათასად შემდგარი, ოდიშთ დაზურობის მძებნელი, და ჩერქეს ჯიქია ალანი, აფხაზი, დამის შთენელი.

„ოთხ ძმათა შარვაშიძეთა შური შეექნათ მრავალად, ქელეშ-ბეგს, ზურაბს, ბეჭირბეგს და ერთს უსმობენ ლეკანად, მეგრულთ შექტევა-განცხრომა გულთ მიეცათო კალადა, და დემეს ყოველნი მთის ხალხნი, კაცი გზაგანეს მთა გვალად.

„მოიჭრნენ ისნი ვით მსენნი, ქრისტიათა დამკვლელად, უაჩნთ ხლებითა სასტიკთა, კოლხიდის ერთა მზურობულად, ენგურის ფონეს მოვიდენ, დადიანთ სისხლის დამღვრულად, და რუსი შეიცვეს, გვადგანო, „ვაითარისა“ ძღურულად.

„აიჭრა იმ წითს მთავარი, რა ესმა ესე ვითარი, გაგზავნა ყოველგნით ჯართ-მეგრები, აწ მე არ ვიცი ვითარი, მე გამოემგზავნა თქვენს წინა, თქვენ გიწოდათ, დღეს მსმევარი, და რათა მოიქცე, მეფეო, ვითა მოითხოვს დღეს გვარი.“

„ერთუვის „მეგრულა, ნუ სწუხარ, მე წარკეპართო სვალაი. ბძანებს „მებრძოლთა მათ თხათა მე დაკუბნიო კვალაი.“ ლაშქართ კრებანი მსწრაფელ ბრძანა, აანთო ცეცხლებრ თვალაი, და აღტყინდა, ვითარ სასმიელი, გული უძს, ვითა რვალაი.

გადავდა სმა და ზურობა, განცხრომა შორის იმერთა, მეფემ უბრძანა წერეთელს ლაშქართ მუნ კრება ძღიერთა, მან ფიცხლად იქავ შეკრიბა, ვნახე ქადილი იმერთა, და აზსეგა მჭრელის კალდიმის, ზემო მსრებთაგან ხმიერთა.

მეფემ უბრძანა ლაშქარსა: „თქვენ იცითა ჩემი გული, სრესილას ჩსუბის ნაცვალს მთხოვს დადიანი დიდისული, ვით მამაცმან გულგვან-მან, მას დღეს მომცა ფაშა ბმული, და წერეთელი, შენ აწი სთქვი, მეგრელთგან სრესილს თქმული.“

„მეფეო, თქვენ თავს ვიფიცავ, „მეგრელნი მამაცობდნან სრესილს რდესცა იმერნი თვისსა გმირს თავსა გამოდნან“ სპანი კოლხიდას ჩვენთანა მათს სიცოცხლესა სთმობდნან, და ჩიქვანი ფაღავებითურთ ჭკარ, მოკალ, შეჭკარ სმობდნან.

„არ დაშთომილას არც ერთი მტერთა არ ეცეს სძალას, თავანნი და აზნაურნი არცა მე ჭკვრნებ გვალას, ბრძანებას თქვენსას ერჩიდან, ვით ქვეშე-ვრდომთა ვალას, და მტერთ გლვიდენ, ჩესდენ და სწვიდენ, ვითა სანძღის ალია“.

ესედა რა სთქვა სარდალმან ჯარიალ იზამს ყრილობას, იტყვიან „დადიანიცა ჩვენშიდ ვერ ნასავს გრილობას, სიცოცხლე ჭქონდეს მეფესა, ჩვენ არ ვაჩვენებთ წილობას, და ჩვენ გამოვიჩენთ ჩვენს ნამუსს და იმერეთის შვილობას.“

თრთოლვადეს ბრძოლის სურვილით, ისმოდან მეწვეთა ჩსრიალი, მეფესა თხოვდენ წასვლასა, აყო ამასედა სრიალი, ვით მშვირთ მეგლთა კრებულთა აყო სანარო ღრიალი, და მედა შეენიშნე მათარის მათის კალდამსედა ფრიალი.

ბრძანა მეფემან: „მე ვიცი ჯანი იმერთა ჯარისა, რა საჭიროა ბური თქმა, მოკლას კჭქნათ რდიშთ არისა “ თეთრსა ცხენსედა აღმსედრდა, ჭშვენის ალება ფარისა, და ყურთმჯი გარდაგლებული, დაშენდა ღირსად გვარისა.

მობრძანდა იმ დღეს სოლომონ მარანსა სანსელ-დებულსა, უბრძანა იქა მცხოვრებთა, და მეგრელს მასთან რებულსა. „ზეგისწინ მტერთა ვაჩვენებ იმერთა ჩსუბსა ნთებულსა, და გარნა მსურს მალვით ვესტუმრო გაცია ცეცხლ-მოღებულსა.“

აწა სწნოს იმან აჲს გთხოვთ მეფე გუფს-მოდგინებითა,
უცბე ვესტუმრო, მივიდე, ვაი ვაგლასით გინებითა,
დაუგებო განგარგულება და მისზინძლობა ცინებითა,
და ვარქვა ზირშავო კაცია, შენ ვერ კმას ვკუფო ღწინებითა“.

გაწა ვით იქმნეს ღუმილი საზარად ქუხილო ბგერისა,
ვითარ მუნჯ იქმნეს სოფელშიდ უცნობა და სმა კისა,
მესვე მოსსენდა მთავარსა მოსულა მომსკრელთა მტერისა,
და წარვიდა მისაგებელად, ისმის სმა ლაშქართ მღერისა.

ათასის კაცით რჩეულით მთავარი მიეგებოდა,
გიორგი მმა საყვარელი მას მარჯვენითა ხლებოდა,
სიძე ცოლის ძმით შეერთა ყოველი მტერი კვდებოდა,
და გაზატყულისა მოსულითა ზამთრისა ყინვა დნებოდა.

მეფე ეტყვის დადიანსა, „იმერნი ჩხუბის ნდომია,
მაჩვენე სად არნ მებრძოლნი, რათა ვაჩვენო ოძია,
აღუნთო ცაცხლი, ვაცკეო, დაგვყო ტყეს შიგან მძროძია,
და სრესილის ნაცვალს გარღვიხდი, თულა ნამუსი მქონია“.

„მეფეო, იყავ ბედნიერ, აღისზო მტერი შენია,
მტერნი ახლას არნ, რუსს დგანან, ათსაზო-ჩეჩქათა ძენია;
მაგრამ დღეს ზუგდიდს მობრძანდი. ეს მოწყალება ჰქენია,
და რათა გაღწინო ზირკულად მეფეს სიკეთის მიყენია.“

გაღიდა მეფე რა ესმა ღწინისა მოგონებანი,
უთხრა. „მთავარო, შემინდე, არ არის ჩემი ნებანი,
მე მინდოდა მაღვით ვსტუმროდი. წამიდა ხელაგებანი,
და რასნა შეიტყე, არ მოვალ, ჰსჯობს ჩხუბთა ადრე ნთებანი.“

„შენის თხოვისა ყოველთვის მზათა ვარ აღმისრულებლად,
მაგრამ მე ჯერ გთხოვ წარვიდეთ, ჩვენთ მტერთა აღსასრულებლად.
მერმე მოვიქნეთ ორნივე ზუგდიდსა საღიღინებლად.
და დავსდეთ ცაცხუას ჰემ ტასტრუდა ოჯალის საკიკინებლად.“

დამოწმდა დადანი, რუსისკენ ვლეს გზა არ დიდი,
მეგრეთ ბანაკშიდ ჩამოხდენ, რომ შეიქნა ღამის ბინდი,
კვლას იყო ძროხა-თხა-ცხვარათა, ღსინი შეიქნა არ ფულიდი,
და სთქვა: „იმერლები თათრული ოჯახეშმანა ჭე გიდი.“

ჩა დღე გათუნდა მეორე მტრის მოლას იძახოდან,
იმერნი ამის მსმენელნი თხრავით ბრძოლასა სმოხოდან,
ვით ტანნი ამხარტავნულად მტერთ ზედა იხარხოდან,
და მეგრელნი ამის მჭკრეტელნი დიდილით იცინოდან.

მეგრეთ არა აქვსთ სრულიად დამხელებული სულია,
მაგრამ მათ შორის გმირობა სიძდაბლესთანვე რგულია,
მოწიწებითა დადანი, მარდნი მხნეობით სრულია,
და იცინიან, ტრახხარბენ, ვითარ უმანგო გულია.

უყვარანი მათი ზატონი, მარადის მისთვის კვდებიან,
სტუმრის ზატავით ქებულნი, მისთვის ერთგულად მოებიან,
მოლაღატეთა და ურთია, ვით ცეცხლი მოენთებიან,
და ერთგულთა მისთა მოწმილთა მეგობრად ეხვენებიან.

ესენი არას ამბობდენ ჩსუბს რომ ითხოვდენ იმერნი,
შეეჭვოდენ დიდინსა თოფის მარადის ხელს მჭკრნი,
მეფემან ბრძანა: „მეგრელნო, მიიღეთ ჩემგან ეს ფერნი,
და მსარ-იღვიო გქონდეთ ბაძლადუ, რომ განუარჩიოთ ჩვენ მტრნი.“

იჯდა ქეღეშბეგ ზარმაცად, ჩიხუხის ზირშიდ ჭკრითა,
ავგრდიო მონანი თავს ადგენ, ხელდაჭდობილნი მხერითა,
ახედებოდა ამყად, ამხარტავანი წვერითა,
და ესთქვა: „გჭკონებ ძმაი აქ მოდის ბეჭირ-ბეგ გულის-მგერითა“

ბეჭირ-ბეგ წინა წარმოდგა, გული უძს, ვითა საღია,
მძას უთხრა, მტრნი ღსინობენ, მომატებიან ძაღია,
ეჭმნება მეფე მოკიდა, სოფლომონ ცეცხლის აღია,
და გაგვ უხვრით კაცი დამხედი, ესე მეგობრულთა ვაღია.“

მონათა ეტყვის გასვლასა ქელეშ-ბეგ სელის ქნევითა,
იტყვის: „თუ სწორედ მეფეა ვიბძარებიცა სმენითა.“

ამა დროს ზურაბ და ლევან მოვიდნენ ჭსწრათლად რბენითა,
და ჭსთქვეს: „რომელ მეფე მოსულა იმერეთისა ერითა.

ერთმან აფხაზმან მოკვართვა ამბავი ესე ყოველი,
თეთრის ჩოხითა მეფეა, თეთრზედან იყო მჯდომელი,
და დანის მიესალამა, მოხმარებისა მდომელი,

და ჯარი ურიცხვი ახლავსო, ბრძოლის სურვილით მწითელი.“

ის მოისმინა ქელეშ-ბეგ თქვა თვისის მტრანარებითა,
„ძმანო, თათბირი დავაწყოთ“ ფერი ჭკრთა მთრთოლარებითა,
„გარი გაგზავნათ მეფისად, მან უთხრას მძროლარებითა,
და შერიგება გვსურს, თუმიც უნდა იფიქროს თვისის კრებითა.

„ჩვეულებითა თქვენ იცით ელჩნი მეფესთან დგებიან,
გეზირ სარდალნი დიდ სქესნი, მუნ ერთად შემოკრებიან,
განზრდილობითა სავსენი ცხებულის წინა სსდებიან,
და მალაღიც რომ სთქვან რამე, სჯულია იქ არ კვდებიან.

„ამისთვის ჭსჯობს რომ წარგზავნათ ელჩი წინასწარ მდგომელა,
შენიშნათ რდეს მეფესთან იქმნეს აფხაზი მდგომელა,
მოუწყოთ მათ ზარბაზანი, მათისა სისხლთა მწდომელა,
და კვსროლათ, ვიქმნეთ მეფისა და დადიანის მდგომელა.

„თუმიც მოკვალით დადიანი და მეფე მისი სტუმარი,
უთავობითა ყოველნი დაშთებიანმცა მდუმარი,
ჯართ აღვსოცო, აკვრებთ, შეეზურებთ, შეიქმნებიან უხმარი,
და რამე თუ ჭსჯობდეს თქვენა სთქვით, მე შევიქმნები მხუმარი.

„ლევან და ზურაბ იტყვიან: დავასკვნათ ესე რჩევაო,
ამითი სწორედ შეგვრჩების მეფე და მთავრის ძლევაო,
ჩვენ გაგზავნათ უხარდია, არ ვარგა სიტყვის ლევაო,
და არც დაგვაგლდების სრულიად უხარდიისა მკვლევაო.“

ბექირ-ბეგ გმირი, მსმენელი, იწოდა, ესმა მუხთლობა,
ჭსთქვა: „გმირთ მამაცთა წესთა ბრძოლთა ფიტსელი გულობა.
„არ მომწონს ჩემთა ძმთაგან ამა რჩევის თქმულობა.
და არც არის ზატოსნება მტრისა მუხთლობით მეკლელობა.

ზატოსნათა მებრძოლთა, უნდა თან ეპყრასთ ზირთა,
მეტადრე მეფე, მთავარი, სადაც ჩხუბობენ გმირთა,
სძლიონ ერთმანერთს ბრძოლითა, გადდასწედეს ამით ჭირთა,
და რა საჭიროა მუხთლობა, სიმუხთლე სისუსტის ძირთა.

რძმოდ-ათასი ჯარი გუყავს, თუ ითქმის უძლეუელია,
წინა ნამუსი მიგუელის, აჭა ბრძოლისა ველია,
გამოჩნდეს იქა ძალ-გული და ზირი სრმალთა მტრელია,
თორემ მუხთლობა რას ვარკა, ლაზარავისა ძნელია.“

სელი გარდიგლო უღვაშხედ ქელეშ-ბეგ დაფიქრებულმან,
უთხრა: „კარგი სთქვი ბექირ-ბეგ, მამაცობითა ქებულმან,
გარნა მე გოსოვ დამიჯგორა, სიმხნითა განლაღებულმან,
და დავასკენათ ჩემი თათბირი, თავი წარწყმიდოს რებულმან.

„თუცა შენ ამბობ სიმუხთლეუდ ჩემგან ამისად რჩევასა,
მაგრამ არ არის მუხთლობა, ესე ჭსჯობთა ნერეკასა,
მტერთ მოტყუებას აქებენ, თორემ რათ ვიტყვი რჩევასა,
და რა მგამა, მე რომ უყურა ჯაჭვთა, ჩინაქანთა მტერეკასა.

დამოჩნილდება ბექირ-ბეგ ვაი ვაგლასით და ძალად,
გტყვის ეე: „თქვენნი ხებაა.“ აღტყინებული ცუცხლ-აღად,
ტანად წერწეტი, მამაცი, ვინ დაიწინოს ის თვალად,
და მერმე ქელეშ-ბეგ წარმოსდგა ფესი ჩაადგა ფოსტალად.

განცხრომით დასუსტებულმან, ჭსთქვა, ბანაკს წასვლა მსურისა,
რასა ამბობენ დღეს სპანი, მიგდება ჭსამსო ყურისა,
გაგზავნა უჩინდისი, ვით წყარო ირემს მწყურისო,
და რომე შეიტყე მოსვლაი სოლომონ მხნე გაურისო.

მივიდეს ბანაკს, სადაცა თოფები ითვერებოდა, ფაცხის კარკანი ნაბდით და ბაშლაყუთ ითეთრებოდა, ხანჯალი, სრმალი, ისარი სსსტიკად ილეესებოდა, და გიყინით თოფი ტანბახა ნიშანზედ იმართებოდა.

აღრეულ ამ ბანაკშიდ იყო აფხაზთა ჭყურტული, ყარაჩინი, ჯიქნი, ალანნი იყვნენ საბრძოლად მოართული, ამბობდეს თერ-მკრთალ-ცქერითა, „მეფე მოსრულა ლომ-გული, და ვისაც შეიპყრობს ღირს აჭმევს, ესრედ აქვს თურე მას სჯული.“

ჩემ-ჩემ ფურჩულით აფხაზნი, ვით თხანი დაცქრიალბდენ. ვიდრდენ იქით და აქათ, ჩხუბისა-თვისცა მკრთალბდენ, ძწოდეს, ვით ჩიტნი მადნარშიდ ქარის-გან ვერა მღერობდენ, და მე არ განვაგრძობ, აწ ვიტყვი, ისინი ცოტად ფთხალობდენ.

ამ დროს ბექირ-ბეგ მასილით ბრძანებს, „ქელიშ-ბეგ აქ არის“ ხმა ჯარსა შიგან განდება, მაგრამ სიჩუმე სად არის, „მოვიდეს უჩარდაყუ, ელხად გავზახნა თქმა არის.“ და მოძებნეს, იმ წუთს აფხაზი წარმოდგა ფიცსლად, მხად არის.

ქელიშ-ბეგ უჩარდასა უბძანებს. „წადი საჩქაროდ, უთხარ კაცია დადიანს სალამ-ქალამი საკმაროდ, ჩვენ თუმცა აქა მოკედით საჩხუბრად და სასაომროდ, და მაგრამ გვწადს დღეს შერიგება, მშვიდობასა ვსთხოვთ საჯაროდ.“

„არ გვეშინან მან იცის, ჯარი გუყავს უთვალავია, ბანდული რკინით ჩაცმული, ჩერქესი ჩხუბშიდ ავია, ისარ-მშვილდოსან მამაცი, მარდად მქრევი აქვსთ მკლავია, და მაგრამ მეფის გვსურს ჰატივი, მისთვისდა ვსთხოვთ ზავია.“

ჩა მოისმინა აფხაზ-მან, ელხად გამომეტყულებინ, ორის კაცითა გაქუსლა, სიმსნე, სიფიცხე კლებულმან, ჭსთქვა: „ვით მივიდე. ვითა ვჭქმნა, უბედომ ყოვლთვის ვებულმან, და იქმნება მომკლას მისკლასვე მეგრულმან სიმსნე კლებულმან.“

წარვიდა რა უჩარდია ქელეშ-ბეგ იხმარს ღონეთა, იტყვის „მოიღონ ზარბაზანი ბაშლასუთ თავსედ მქონეთა.“ მოიღეს, იმ მუისვე მოაწყეს, უმისა არა მუონეთა. და ურილობა შექმნეს ლაშქართა, დღეს მათ ჩხუბის მგონეთა.

ბრძანებს: „გვალად რომ დაეწონ მეზრძოლნი საზრძოლველადო, ბექირ-ბეგ მარცხნით სარდლობდეს, მომსკრულად სახმილ-მწველადო, მარჯვენით ზურაბ და ლევან მართვიდენ ჯართა ველადო, და მე საშუალ ადგილს შევიცავ, ვითა მიქნია ძველადო.“

გათავდა მუისად ბრძანება, აღიესო სრულად ველია. მეთოფხე თათარს უბრძანებს, შენიშნე ელხად მელელია, თვითონ აიღებს დურბინდსა, უჭკრეტს მაცთური ძელია, და სთქვა ახლოს არის მტერთ ზედა, ელხი ურგები სველია.

შენიშნავს, რომ უჩარდია მტერს უევიის, ვითა ხელი, მეწინავენი გამიშვიოთ, ჩხუბი არ არის დამწველი, დადინი მინდა ენასო, ვუთხრა ამბავი ჯართ მტველი, და შეატყობინეთ, აცნობეთ, ელხად მომგზავნეს მომსკრულია“.

უძახის ზასუს ჩიქვანი, მეწინვე მეგრულთ ჯარისა, ანთებული ცეცხლები მწველი, შერიგების მიქმელ არ რისა, ვით გაბედე, ვითა მოდი, ვით ჭქმენ ნახვას ჩვენი სრისა, გადივარგე მკერდ ფხანიავე, ჩიქვანი ვარ ვუთხვოთ გვარისა.

აფხაზი შეკრთა, შეშინდა, უივის: უთხარით სარდალსა, მსოლად ვაცნობებ დადინს ამბავსა ვარგსა მართალსა, ელხად მოვედი ერთი ვარ, ავისოვ თქვენ წინ მე თავალსა, და უჩარდია ვარ თქვენც მიცნობთ, ვერ დავიკვებებ მე ძალსა.

გულსა ფიცხელსა მდაბალი სიტყვა ჭყოფს დამდაბლებულად, ჩიქვანი აფხაზს უძახის, „დადექი, ნუ ხარ ვებულად, რასან ასრვა, ვაცნობებთ.“ ერთი წარვიდა ქებულად. და აცნობა სარდალს „აფხაზი ელხად არს ახლოს სლებულად.“

იტყვის: იძისის, საწყალი, უთხარით სარდალს თქვენსაო, უჩარღია ვარ ნაცნობი, არას წარვიღებ თქვენსაო, მთავარს ვაცნობებ ჩარგს ამბავს, არ მოგისდებით თქვენსაო, და ელჩად ვარ გამოგზავნილი, ვაცნობებთ ამბავს ჩვენსაო.“

რ მთისმინა სარდალ-მან, წარვიდა გამოცდილია, წარდგა მთავარ-თან ტან-სარდა ლერწამი, ედემს ზრდილია, აცნობა „უჩარღია ელჩად მოსრულა დილია, და ვითარ გვიბრძანებ, რა ვჭყოთო, აკრთობს მეგრულთა ჩრდილია.“

მთავარი მეფეს აცნობებს, ორნივე ბრძანებენ შებეული, მოვიდეს ახლავ ნუ დრტყინავს უჩარღიაო ვებეული, ხმა იმერლებშიდ განხდება „ელჩი არისო რებეული.“

და იტყვიან: „აქა ვით განხლოთ აფხაზი მუნი დებეული.

აცნობეს უჩარღიასა. „მოდე ნება გტეს მოსრულსა.

შემოვას ჯარშიდ იხილავს წყობილობასა თვით სრულსა, განვიკრებთა უცქერის კალდამს აბზეგით მოკრულსა, და ძეწვეით დასლათულს იმერლებს, მტერთა ზარ-მცემად მოკრულსა.

წარდგება მეფე მთავარ-თან, იტყვის ამბავთა მრთმელობას, ამბობს თვის ლაშქართ ქებასა და გამარჯვების მხელობას, ამ დროს ზარბაზანი გასწყვეტს მისის ნებისა მქნელობას, და ხმა, დიდი ქუხვა და ბგერა ლაშქართა მისცემს მშეულობასა.

ოთხის და ხუთის მომკვლელი ტყვია მეფის წინ დავარდა. მხილველი ამის მგზებაზე მეფე მკვირცხლიად ავარდა, ელჩისა საწყალსა, უმინკოს, თავი კინადამ წავარდა, და მაგრამ მეფე-მან დაიცვა მის მადლშიდ ამით შთავარდა.

ბრძანა: „აფხაზნო, გინდოდით, მოგუკალთ ჩვენ მუხთელობითა, მაგრამ დემართმან მოგუკარჩინა, განხლოთ გინ ჭსჯობს გულობითა, წადი ახლავ გამეცალე, არ მოგუკალე დიდ-სულობითა, და ბეჭერ-ბეგს უთხარ შამომხედეს, შავით ვიქმნებო ცმიულობითა.“

შავი ჩოხა მოითხოვს ბრდღვინავს, ვით ფიცხელი ლომი,
ბრძანებს: „იმერნო, დღეს კსტადოთ, სმალი ჩვენი სისხლითა მწოლმი,
აფხაზი მუისკე გაიქცა, შიშით კანკალ ძრწოლით მიწომი,
და მეფე თუთრს გადა აღმხედრდა მამაცი და კეფსკებ მწერომი.

ჯარი იმერთა წარვიდა და მეფე წინა მძღომელი,
დადინს უკვირს, იფიქრა, გამექცა მეფე მწერომელი,
ჯარი დაწყო, ვითა ჭსამს, ლურჯზედა იქმნა მჯღომელი,
და რათა აღმოსვოს აფხაზნი დაჭყოს რიეშიდ მძღომელი.

რა დაწყობილ-ჭყო მებრძოლნი ქსოხოვს მეძმე ზესთ აწსებას,
„მიიღე მსხვერპლად მტერთა კვლა, მეგრელთ ნუ უსვობ აწსებას,
დაგვიტევი ქრისტიანნი, სიცოცხლე ჩვენი აწსებას,
და თათარს ნუ მისცემ, ძლიერო, ზუგდიდის ტასტზედ საწებას.

შემდგომად ბრძანებს: „მივმართოთ,“ გახლებს ჯართა გრიალი,
იქმნება აღრეულობით, საბრალე ბეგზედ ტრიალი,
ახჯართ ჩანსუნი, სრიალი და მათრახებთა წრიალი,
და შეეყრებიან აფხაზთა, ვნახოთ მეგრელთა ბრიალი.

აგზნო ცეცხლი, ანთო, ვითა სახმილი მწველია,
კამლ-მან ტეჭითა ღრუბელებრ მოიწვა ტყე და კელია,
იყო ძახილი, ვით ბეგის „მოჭკალ აფხაზი წველია,“
და ჩიქვანთა სმალი ელვიდა, აფხაზთ რაზმშიგან ძლეულია,

მაშინ კვხედვიდი ფაღავას, ჩერქეზს რომ ხმაღსა დაჭკრეკდა,
ქუდი რკინისა სამოსი, მტრის სოცხსა ვერ უფარეკდა,
ბანდულს რკინისა და სოცხსა, ვით ლომი კეფსვი ბასრეკდა,
და მისი სიფიცხლე დამწველი, მტრის რკინისა ძალსა ჭხარეკდა.

ამა დროს ცეცხლი გამოჩნდა მარცხენით აღტყინებული,
თურმე მეფემან მამაცმან, მტრის უყო ხერხი ქეზული,
გარს მოუარა მარცხენით, შეიქნა ბრძოლა ნთებული,
და იყო კივილი აფხაზთა, შეიქმნენ ღონე კლებული.

მას მიუბრუნდა სახსუბრად, ბექირ-ბეგ ბრძოლის დამკვეთი, შეიქმნა სრმალითა, ისარათა გემრა, კვლას, ჩესა წარმტესი, კვლავა იმერი, ჩერქეზი, აფაჩიძეცა მტერთ მესი, და სიმინისა ბედიან და სვემან განსათო, ვინა ჭყოს გამტესი.

ჩერქეზი იმერს უხდება, დგება, უაჩხისა უძახის, ერთმანერთისა არეუთ გამოდის სძაი ვაგლახის, ფრინველ ისარნი ტყვიანი „მოკალი“ სძაი ჯავახის, და ისმის აქიდვან იმერთა საშინელება ტრახახის.

ტყდება ჩახჩანი სულხაგი და იმერულთა სძალია. ქელეშ-ბეგ უკან იწევა, ის დედაბერი მოხალა, ჭრახია მისჭრის სრმალითა, წაუსდა თოფის ფალა, და ბექირ-ბეგ მარჯვნიო იწევა, მარცხნიო არა აქეს ძალია,

მეფე თვით იბრძვის, მტერთ მისჭრის, უძახის წითელს მოსილსა, ბექირ-ბეგს კარგსა მამაცსა ლერწამისა-მებრ მოხდილსა, „შამომიცადე ჭახუგო, სრმალი განვერო მოცდილსა“, და მაგრამ შოქს იბრძვის, არ ესმის, გავს დონე ძალა მოხდილსა.

დადანი მარდად მქნევი მოეწია ერთს ჩერქესსა, სრმალი რომ ჭკრა, ღმერთსა ვჭედიცა, იმერლებმა ასრე აქეს, „არ გვინსავს უკეთესი“, ქება, უთხრეს, ლომებრ აქეს, და მთავრის ქებით იმერლებმა მეგრელები გააშმაგეს.

აირივნენ აფხაზები, ძალა არ ჭქონდათ მეტია, აღარ ვახსენებ ქელეშ-ბეგს, ზუჯაბ და ლევანს მეტია, ბექირ-ბეგ ბრძოლით იწევა, ვით ვეფსევი სისხლის მსურეტია, და მეფე იძახის: „ვა მაგას“ მტერთა ვაჭტევის მჭურეტია.

კვლარ დაუდგენ, გააქცენ, მირობადეს, ვითა თხანია, ჩიქვანი ფიცხი წამოწვდა, არ უფუნია სანია, მოკვლიდა, ჩესდა, სალთვიდა, უჭურეტს იმერთა სანია, და მის ნაკრავს ვერ გარდურჩა, აფხაზი თავი ფხანია.

ესრეთ დაფანტეს, დახრცეს, ზოგინ გუგუხსა გაცურებენ,
კალდამსა იმერნი აწი სისხლითა სერილსა იურენ, მადრე მადრე
მაგრამ აფსაზნი მიგრულნი, მწუსარეს ცრემლსა იწურენ,
და ეგრე მეგრულნი ბაშლაყუს და მტრის ნახადსა იხურენ.

აწი შამოხვდა მეფეი დადიანს გამარჯვებულსა,
შირსა ჭკოცნიან ერთმანერთს, ვგრნებ არ გვანან ვებულსა,
უქებენ ერთი მეორეს ხმალსა სისხლითა ლებულსა,
და სარობენ სიძე ცოლის ძმა, სუღვენ რა მტრისა ვებულსა.

დადიანი მადლობს მეფეს, შთამომავლობით მგრძნობელი,
დაბრუნდებიან ორივე, გამარჯვებისა მცნობელი,
წყაროს შირს ჩამოსდებიან ქელეშ-ბეგისა მემობელი,
აქებდენ წითლით მოსილსა, მეფე რომ იყო მსმობელი.

შემოკრებიან იმერნი და მათთან მეგრულებია,
მეგრულნი მეფეს უფორცენ, დადიანს იმერლებია,
კალთა, სელები და მეგრდი სისხლით აქვსთ გასვრილებია,
და ზოგს თავი მოაქვს, ზოგს თესი, სასარლად დაჭრილებია.

ჩიქვანნი და თვალავანი საზბასანთ მოართმევდიან,
იძისოდინ, საზარდას, შილინგით გაქს მოსდევიან,
მით ბურთის მოთამაშენი მტრითა თვის მოავდებდიან,
და დაჭრილობითა სავსენი, ბატონთა უფორცევდიან.

არ დაჩხენილს არც ერთი, რომ არ ექმნას სასელია,
თავადნი და აზნაურნი, არცა ვარვისა მცველია,
ყოველს კაცს ჭყავდა ორ ორი აფსაზი, ჭკუა თხელია;
და ესრეთ ვარდაწყუდა რუსს ბრძოლა, სასტიკი, ცეცხლებრ მიწველია.

რა ესრეთ მტრნი მეგრულთა შეიქნენ სისხლით დამბლნი,
მთავარძნ სთხოვა მეფესა წარვიდენ ზუგდიდს მაშვარლნი,
საბრალო ბეკ ზედ ატირდენ ღმობიურებით მავლნი,
და რომ ნახეს მტრნი და თვისნი დაჭრილ-დაყრილნი მრავლნი.

მოკიდნენ ზუგდიდს მამაცნი, მტერთა განმბნეკნი სრულებით, სამღვდელთა წესნი შემოხვედნენ, სამღრთთა სამოსთა რთულებით, ღმერთისა მადლობა შესწირეს, აშვენეს სატნი მკულებით, და გლასა. ქვრივნი აღავსნეს, მოწყალეობისა ქმნულებით.

დაჩხა ორ-კვირას იქ მეფე მტერთა ყოველთა მტერადი, ლხინობდა, მხიარულებდა შექტვლად მღერადი, ვითარ ლხინობდა ნუ მკითხავთ, რუსთველებრ უნდა მწერადი, ვინათგან მხოლოდ მას ეპყრა კალამი სუფის მტერადი.

შემდგომ ლხინასა დადიანს უთხრა იმერთა მძღომელმან, „გარდავისადე სრესილის ჩხუბის გარდახდის მღომელმან, ვილხანე კარვად მე ზუგდიდს საკმოდ იცას ყოველმან, და აწი გამიშვი იმერეთს ჩემი გუფისა მცნობელმან.

მეფეო, ნება მოსკლისა სტუმრის არს, უნდა იცოდეს, მაგრამ მასწინძელს თუ არა სურს ტყუფა წასკლას ითხოდეს, მე მასწინძელს არ მიყვარს, სტუმარი წასკლას იტყოდეს, და ამის ივის სტუმრის რიგია მასწინძელის ნებას იქმოდეს.

ღმიდლით ეტყვის. გამიშვი, დღეს მივიღეო წერილი? შექტვა, ლხინი გვეყოფა, მტერნი შენიც არს გეკრილი, შენი დაცა შეიბრალე უჩემობით არს შეთნილი, და არ დამაკავო აწი გთხოვ, არ მეო მე მისგან თმენილი.

ეტყვის „მეფეო, წაბრძანდი, გმოაჩილებ, ვითა მშობელსა, მამაცსა, გმირსა, მდაბალსა, მეგრულთ კეთილის მეოფელსა, საჩუქრად ჩემს გუფს შეგწირავ ოდიშის კარვის მღომელსა, და მასთინ ასს ყრმასა მოართულსა, თეთრსა ცხენსუდა მჯდომელსა.“

„მეფეო, უთხრა: კეთილი საჩუქრით არ გარდინდების, მაგრამ მეგრულთა გრძნობანი დღეს მეკლად აღიმართების, ეტყვიან ძეთა მის ძეთა, სამაგალითოდ იდების, და არ განიხრწნების არ ოდეს, უმეტეს განიდიდების.“

მერმე იმერთა ჯარს ეტყვის „თქვენგან ნაქმარი ძვირია,
მე ვერ გარდვისდი საჩუქრად, მაგრამ ეს არის მცირია,
ასი ტაიჭი ვაწმეული ანაფრის არა მჭირია,
და ათასი სარი და ზრახსა მიიღეთ, დღეს ვარ მწირია.

„ვინადაც, ძმანო, მთის სალხთა არ მომცეს მოსკენებია,
გაგვთანტე ყოული დიდება, მეგრულთ რამ მივცე შკებია,
მქონდა მრავალი ურიცხვი, არ ვარგა თაჯის ქებაი,
და არ დარჩა ოქრო, არც ვეცხლი, არ მწამთო მუნწად გებია.

მეფე ეტყვის: „დადიანო, ჩვენ მეზობლობით გვინმობენ,
ვითარ არ ვიცით ამაგანი, მეგრულნი თუ ვით მეფობენ,
იმენი საჩუქრისათვის დადიანს ვითა დაგვმობენ,
ას ანუ ვაცნას ზურმაგად, ნუ იტყვი, ვითარ უსმობენ.

„რა საჭიროა ბეჭი თქმა მეგობრობაი შენი მთნავს,
ძმისა იმერთა დედოფლის, რომელი ჩემთვის მთვარეს ჰგავს,
მაგრამ სვალ დილით გამიშვი, მეფე გთხოვ შენ ჩემ ნათესავს,
და თუ ვიდევ მტერი მოგვას, იმენი მეგრულთ დაიცავს.“

იმ დღეს შეეჭნენ, ილხინეს, ვითა იმერთა გვარია,
მეორეს დღეს აღმსედრდნენ, დადიანიცა მძღვარია,
წარვიდენ გმირნი მამაცნი, ნახეს კოლხიდის არია,
და მთა, ვაკე, სენი ყურძნითა და მოსავლითა მუარია.

ესრეთ რა ნახეს კოლხიდა სამოთხებრ ყვავილებული,
ოქროს ცხვარისა ნამეფოვი, სიტუროვით განშკენებული,
მიმტაცებელი გულისა, ბუნებით წარმოებული,
და უთხრეს მეფესა საზარო, ძველთაგან გამოღებული.

იტყვიან: „მეფეო, ისა ჰსჯობს თქვენ გქონდასთ მეგრულია,
ცისაგან აღმოჩნეული, საკვირვულების მრთმელია,
მშენიერების წაფეოტი, გრძნობათა განმცხრომელია,
და რა საჭიროა თქვენს მეტი ბატონობისა მითქელია.“

დადიანს ესმა ესე, ჰსთჳჳა: „უბედურება მჩჳეფარებას,
თუძნა ვარსკჳლავებრ მეფისა გუელი ღუთის ხელთა მდებარებას,
მავრამ ძე არის ადამის, შუცდომის, სისხლით მკებარებას,
და იქმნება შესტოეს, ვით ვაწი, რა სამეგრელო მკებარებას.

ამისთვის რა გამობრუნდა, ჩრდილოის ტახტსა მიჳმართა,
ორ-თავიანსა აწივისა ბრჳყაფს შინა თავი მიართვა.

მან თვისის უხვიერებით ფრთა იგვრდივ მისა გამართა,
და ესრეთ დასრულდა ამბავი, რუსმან კეთილი დაგვიმართა.

განმარტება რამქელთაძე სიტყვათა.

რ უ ს ი, არს ციხე მასლობელ ზუგდიდისა ენგურის მდინარის შირსედ.
ს რ ე ს ი ლ ი, არის ქუთაისის ქალაქის მასლობლად, აჳ იქმნა
დიდი ბრძოლა; ფაშა მრავალს რიცხვედის მხედრობით მოადგა დიდს
მეფე სოლომონს, მან შეიწია თვისი ცოლის ძმა, სამეგრელოს მთა-
ვარი, დადიანი ვაწია და ვააქცია ფაშა; ფრთად სახელი ჰქმნეს ბრძო-
ლასა მას შინა მეგრელოთა, თვით ფაშის შვილი დატყრილი მოართვეს
მეფესა. შემდგომ ამა ბრძოლისა განითჳჳა სახელი დიდისა მეფე სო-
ლომონისა და დამტკიცდა ძლიერება მისი უმეტეს შირველისა იმერეთ-
სა შინა.

ო ქ რ ო ს მ ა ტ უ ლ ო ს ა ნ ი ც ხ ვ ა რ ი, ყუელამ იცის, რამ ვოლ-
ხიდაში იყო.

წ ა ჩ ხ უ რ ი, წყალი ჩამოუდის სალხინოდ წოდებულს სასასლეს
მეგრელების სამთავროს; ამან იცის კალმასი ნაქები, ვითარცა გემოთი
ეგრეთცა სიდიდითაც სრული, რამქელსა დაამტკიცებს ქვემო რე მოს-
სენებული შაირი სოლომონ მდიანისა.

წახსურის კაღმასს საკვირეკეს ტაბაკუედ დება შვენოდა,
მარჯვნიო შეძეულსა სუფთასა სიყვითლე გარდაივნოდა,
მწყაზარს, სიგრძესა მშენიერს, სიმსუქნის ზეთი სდენოდა,
და გემო ტურფისა საცვიფრე ზარმაცს ლაშხიას ჰსწყენოდა,
და შხიანი, არიან ზირველნი მეთევსენი მეგრულიის მთავრისა.

გვალა, მეგრულად მთა.

ენგური, არს დიდი მდინარე, განმყოფელი ოდიშისა სამურზაყანოსაგან, ოდესცა ბრძოლა ესე იყო სამურზაყანელთა უღალატეს მეგრულიის მთავარსა და შეუერთდენ მტერთა.

ვაითარისა, სიძულარა არს აფხაზთა.

გვალა, არის მდინარე მეგრულიის გვარი.

მარანი, სოფელი, მდებარე იქ, სადაც რიონი და ცხენისწყალი შეიერთება.

ტასტუედ, ახლაც არის ტასტი ზუგდიდს ცაცხვის ქვეშე მარ მარლიოსი მდგომარე სამსა სვეტსა ზედა, არა ვრაცხ მე ნამეტნავად, რათა მოუთხრა მკითხველსა მშენიერი გამაქანდაკებულობა ტასტისა ამის და ამისა გარემოება, ვითარ მომითხრ მონუცებულმან და ვითა მაცნობა მე მოთხრობა მან, ძველთა მეგრულიის მამა-გაცნამან ტასტი ესე, დიდად წოდებულისა ლეონ დადიანისგან კონსტანტინეზელიდგან მოტანილი არის. ჩუულება იყო, ოდესცა მეგრულინი ვამარჯვებდნენ მტერთა ზედა წინა-მძღვანელობითა მათის მთავრისა, მეორეს დღეს წინა ტასტისა მის მიტროპოლიტი მეგრულიისა ზარაკლისა ლავლენდა ლეთისადმი დაცვისათვის მეგრულთა. მთავარი მეგრულებით მდგომარე ამა ტასტსა ზედა შემდგომად ლოცვისა ლეონოსა ოჯალქშისა მოაღებინებდა (რომელი შერაცხილ არს მეგრულიასა შინა საკვირეკელ ლეონოდ) და მეგრულიის მთავარი თვისის გვარით დამსხმელი სელითა თვისითა რქარს სტაქისა ზედა აქებდინ მათ, ვინცა სასულეოვანად იბრძოდინ მტერთა ზედა და სადღეგრძელოსა მათსა ისმეკდინ საჯაროდ ჯილდოისა, მბოძებულნი მათდა; კვალად ოდე-

საცა საქმე დიდა გამოსაცხადებელიყო საღსთადმი, მთავარი მეგრე-
 ლიისა თვით გამოეცხადებდა მათ, აღსრული ამა ტასტსა ზედა.
 ტასტი ესე საღთოდ შეარსილიყო მეგრულთაგან და ჩვეულებაცა ესე
 მოქმედებდა ვიდრე გარდაცვალებამდე დადინისა კაცისა, გარნა შემ-
 დგომად ამა მთავრისასა იქმნა განხეთქილება შინაგანი მეგრელებისა
 და ზედა დატემა მეკავშირეთა მას ზედა და ამისთვის ჩვეულებითა
 შატვიცემული ტასტი ესე დაობდა და აწ თავგანშეკნებულნი დიდნი
 შტონი ზუგდიდის ცაცხვისანი იცვენ. ამა ტასტისათვის თქვა შემან
 მთავრისა დადინისა კაცისასამან მანუხარ ესე ქვემოთე წერილი 1828
 წელსა.

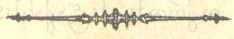
ამა ტასტზედა მე მასროგს მთავარი ოდეს იშეგებდა,
 იგვრდილად ჩვესა მართულნი კოლხადის ერთი მუნ ვებდა,
 მიტროპოლიტი ჯვარითა ჩვენთან შემოქმედს აქებდა,
 და ყოველნი მტრნი გამგონე ჩვენს სინარულსა ვაქებდა.

როგე, ეწოდება რუხის მახლობელ დიდს სანადირო ტყესა.

სარალო ბეგი, მეგრულად საბრალო ბეგი ველსა ჭჭიან; სა-
 ხელად მისცემია ზუგდიდელის მშენიერს გოგოსაგან, ვითა მოგვი-
 თხრობს ქვემოთე წერილი შაირი განსკვნებულის ნიკო დადინის შირ-
 ველისა.

ერდოს სათხარად ზუგდიდის თვალშავი მიდის ნარნარი,
 მწვანესა ჭვრეტას დაუწყებს სისხლით რომ არის დამტყნარი,
 ხსნავს ჭანუკთა დაჭრილთა, ჭმუნვით იქმნება დამდნარი,
 და სარალო ბეგს უწოდებს, რომლისა სასული დღეს არის.

სამი ზარბაზანი ეშონათ მტრისა ამა ხსენებულთა თავდათა, ორნი
 მათგანი მეფისათვის ეჩუქებინა მთავარსა; ხოლო ერთი მშენიერი
 ჩამოსხმული ახლაც ბეგს წინაშე ზუგდიდის სამთავროს პალატისა

ამ წიგნაკისა დაიბეჭდა 8000 ცალი.

4

110/402

ფესი უძოი შიუნი